

El savi Aragó

El gran savi Francesc Aragó, a qui tant deu la ciència moderna, era rossellonès. Havia nascut al poblet d'Estagell el 1786 i va morir a París el 1853. Són ben conegudes les peripecies de la seva joventut a diversos indrets dels Països Catalans, on havia fet cap amb l'encàrrec de dur a terme el mesurament de l'arc del meridià de París: hom el prenia per espia i el seu coneixement del català, que era la seva llengua materna, el va salvar més d'un cop de situacions compromeses. Ell mateix narra aquests episodis en el seu llibre *Historia de la meua joventut*, del qual s'ha publicat una traducció catalana. Encara no fa gaire vam poder llegir un d'aquests episodis en un «comic» o historieta que inseria una revista francesa destinada als infants: Aragó evitava el linxament gràcies al seu coneixement del «patois» —no s'especificava d'on li venia aquest coneixement— dels habitants de l'indret.

Vam tenir la primera notícia de l'existència d'aquest gran savi ja fa molts anys, quan, en plena adolescència, ens apassionàvem amb la lectura de les novel·les de Jules Verne: Aragó és, segurament, un dels científics més citats per Verne; una de les autoritats que adueix en les explicacions tècniques que no falten mai en les seves novel·les i fins i tot, per a designar França i el francès, recorre a les expressions «la pàtria d'Aragó» i «la llengua d'Aragó». Però les novel·les de Verne que havíem tingut ocasió de llegir anys ha eren traduccions castellanes, en què el nom del savi rossellonès apareixia escrit —com a

l'original francès— «Arago», amb què en resultava una forma plana que el desnaturalitzava totalment. Ja sabem que en francès, tot i escrivint-se Arago es pronuncia Aragó, però és força corrent que aquest fet no es tingui en compte en la lectura d'un text en castellà, sobretot en un nom que no ens apareix com una forma característica del francès. És així, doncs, que durant molts anys, fins que no tinguérem notícia de la seva personalitat per d'altres mitjans, Francesc Aragó fou per a nosaltres «el savi Arago». I recentment, encara, hem tingut ocasió de veure textos en castellà d'aquest científic il·lustre amb el seu nom escrit sense accent, cosa que ha d'incloure nombrosos casos, a la seva pronúncia desfigurada.

Vet aquí, doncs, un altre camí, no pas infreqüent, de deformació i de desvirtuació de formes específiques de la nostra llengua: el pas al castellà a través del francès. Els lectors de Verne en castellà —ara ja se'n pot llegir alguna cosa en la nostra llengua— no sols no hi aprendran que Aragó era rossellonès i doncs, català, cosa que Verne negligia d'indicar, sinó que, amb la forma Arago, no ho podran ni sospitar. No és pas, certament, als editors d'aquestes traduccions que s'adreça aquesta nota: pretén de posar en relleu un fet que, com hem dit, té un abast més general, especialment en el camp de la toponímia, com es pot apreciar en molt de material geogràfic i cartogràfic en castellà que s'ha abeurat en fonts franceses.

Albert Jans